

Omvärldsbevakning – ett Värmlandspro- jekt med fortsättning

av Katarina Kristoffersson

Katarina Kristoffersson är bibliotekarie och har under tre år arbetat vid Länsbiblioteket i Värmland med projektet Omvärldsbevakning. Hon har också varit initiativtagare till Nätverk för omvärldsbibliotek. Numera är hon tillbaka på sin ordinarie tjänst vid Ämås bibliotek.

Environmental scanning in public libraries. For three years there has been a project at Länsbiblioteket i Värmland called Environmental scanning. The idea of the project has been to inspire and educate the principal organization, Region Värmland and the public libraries in Värmland on the subject. Environmental scanning has not been a common activity in public libraries, but there are some good reasons for developing such an activity. Working with environmental scanning within its own organization, the library can identify facts that are important for the future and take an active part in the development of libraries. If the public library offers the service to the municipality leaders it gives the library an opportunity to market the competence of a modern library.

I maj 2005 avslutades projektet Omvärldsbevakning på Länsbiblioteket i Värmland. Projektet har pågått i tre år, 2002-2005. En bibliotekarie har arbetat heltid under projektets första år och de resterande två åren halvtid. Projektet har finansierats av Länsbiblioteket i Värmland med stöd av Statens Kulturråd.

Projektets huvudidé har varit att skapa en ökad förståelse för behovet av omvärldsbevakning hos Länsbibliotekets huvudman,

Region Värmland, samt hos de kommunala biblioteken i Värmland. Genom att erbjuda en högskolekurs (5 poäng) i omvärldsbevakning, förväntades projektet ge ökade kunskaper i ämnet hos de anställda på biblioteken i Värmland. Den projektanställda bibliotekarien skulle fungera som stöd för de bibliotek i länet som ville starta egen verksamhet inom området. Genom att göra omvärldsbevakning till en ordinarie verksamhet på biblioteket, kommer det att skapas ett naturligt kontaktnät mellan politiker, tjänstemän och bibliotek i länet. Bibliotekens arbete med omvärldsbevakning ska också skapa en förståelse för det moderna bibliotekets roll i kunskapssamhället.

Kunskapen om omvärldsbevakning och omvärldsanalys har ökat under projektets tre år, såväl hos mig som projektledare, som hos bibliotekspersonalen i Värmland. Projektet har också bidragit till ett ökat intresse för omvärldsbevakning i övriga folkbiblioteksvärlden, vilket bland annat kan utläsas av Svensk biblioteksförnings seminariedag i ämnet, och intresset för det nystartade nätverket för omvärldsbibliotek och diskussionslistan Omvärldsbibliotek.¹

Man kan konstatera, att genom den ökade kunskapen om ämnet under de gångna åren, liksom nya erfarenheter som läggs till varandra, så har projektet till viss del hittat

nya och spännande vägar som till sist fått ett intressant resultat. Man kan sammanfatta verksamheten i huvudsakligen fyra delar som alla har haft stor betydelse för projektets utveckling.

Projektets fyra huvuddelar, som kommer att beskrivas var för sig, är dessa:

- **Högskolekurs 5 p i omvärldsbevakning.** Kursen inköptes av Internationella Handelshögskolan i Jönköping och genomfördes 2003.
- **Omvärldsbevakning i Säffle kommun.** Ett samarbete mellan Säffle bibliotek och Säffle kommunledning som permanentats efter projektets slut.
- **Omvärldsanalys för biblioteken i Värmland.** En arbetsgrupp med representanter från olika bibliotek i Värmland arbetade 2004 med en omvärldsanalys för biblioteken i Värmland. Omvärldsanalysen sammanställdes med titeln Även det vi vill bevara måste vi förändra.
- **Förstudie för Region Värmlands framtida omvärldsbevakning.** Projektledaren fick ett uppdrag av Region Värmland att lägga fram ett förslag för en framtida organisation av Region Värmlands omvärldsbevakning. Förstudien gjordes med konsultstöd av Margareta Nelke, I.C. at Once.

Projektet har utvärderats av Christina Ekbohm, Capsula Information AB och finns att läsa på Länsbiblioteket i Värmlands hemsida, www.lansbiblioteket.se

Högskolekurs

Kursen inköptes från JIBS Executive School, Internationella Handelshögskolan i Jönköping och genomfördes under 2003 med fyra seminarier där man varvade metod- och teoriföreläsningar med exempel från praktisk verksamhet med omvärldsbe-

vakning. Joakim Falkäng stod som ansvarig för metod- och teoriföreläsningarna och fyra gästföreläsare redogjorde för sina egna erfarenheter av arbete med omvärldsbevakning.

Klas Thorén inledde med att berätta om sitt arbete med att bygga upp en stab för omvärldsbevakning i Stockholms stad på 1990-talet. Börje Sjölund, kulturchef i Nacka kommun, redogjorde för Nacka kommuns arbete med omvärldsbevakning i strategiskt viktiga frågor. Såväl Klas Thorén som Börje Sjölund poängterade vikten av att förankra frågan om omvärldsbevakning i högsta ledningen i kommunen. Det är på så sätt man får en effektiv omvärldsbevakning, och det är också då man kan uppmuntra och stimulera den övriga personalen och få dem att bidra till kommunens omvärldsbevakning.

Eric Lundbom, Observer Group, var kursens tredje gästföreläsare, som redogjorde för Observers arbete med omvärldsbevakning för olika uppdragsgivare. Eric Lundbom visade också hur man inom Observer kan arbeta med en stor mängd fakta från dagstidningar och på så sätt avläsa trender och tendenser i samhället.

Den avslutande gästföreläsaren var bibliotekarien Margareta Nelke, I.C. At Once och Tetra Pak, som delade med sig av sina erfarenheter av att arbeta med omvärldsbevakning på ett stort internationellt företag. Margareta Nelke, med sin långa erfarenhet och kunskap inom området, gav kursdeltagarna många praktiska råd för eget arbete med omvärldsbevakning.

Som kurslitteratur användes Sven Hamrefors: Den uppmärksamma organisationen: från business intelligence till intelligent business och Per Frankelius: Omvärldsanalys, samt ytterligare referenslitteratur.

Kursen innehöll också ett arbete med ett case, där kursdeltagarna skulle använda sina nya kunskaper i ett praktiskt arbete med en uppdragsgivare i den egna kommunen.

Många av deltagarna hade svårigheter att hinna med case-uppgiften och kunde därigenom inte ta ut de 5 högskolepoäng som kursen gav möjlighet till.

Under kursens gång framkom önskemål om ytterligare ett seminarium, där fokus skulle ligga på scenarioplanering, och ett sådant seminarium ägde rum i januari 2004.

Enligt den utvärdering som Christina Ek-bom gjort av projektet, anser många av deltagarna att de genom kursen har fått nya kunskaper som de har stor nytta av i sitt arbete. Bl.a. påpekas det att man fått större förståelse för bibliotekens roll i ett större kommunalt sammanhang. Flera av deltagarna har också blivit mer uppmärksamma på faktorer i omvärlden som kan ha stor betydelse för den egna verksamheten.

Omvärldsbevakning i Säffle kommun

Säffle bibliotek har sedan det blev valt till Årets bibliotek 1999 haft ett gott samarbete med politiker och tjänstemän i andra förvaltningar. Bibliotekschefen Eva Björk har kontinuerligt skickat lästips till tjänstemän i kommunen. Genom Länsbibliotekets projekt Omvärldsbevakning utvecklades ett samarbete med kommunledningen för att skapa en strukturerad och effektiv omvärldsbevakning för kommunens ledning.

Inledande kontakter togs med kommunchefen som var mycket intresserad av idén och menade att en sådan verksamhet ligger helt i linje med kommunens nya målstyrningsarbete. Tillsammans med nyckelpersoner i kommunledningen bestämdes vilka ämnen som biblioteket skulle bevaka, bl a kommunalt ledarskap, ohälsa, sjukskrivningar, regional utveckling, befolkningstrender och EU:s ekonomiska politik. I dagsläget är det 6 personer som får kontinuerlig omvärldsbevakning genom bibliotekets försorg. Ämnesområdena har under åren förändrats och modifierats,

och det är av största vikt att det förs en kontinuerlig dialog mellan biblioteket och uppdragsgivaren så att man finner rätt information. Tid för möten för regelbunden avstämning är svåra att få till, men är ett måste för en effektiv bevakning.

Vid en enkätundersökning fick mottagarna av informationen svara på frågor om kvaliteten på översänd information, mängden information, hur man använder informationen och om informationen varit av nytta för det egna arbetet. Svaren var mycket positiva och bibliotekets service ansågs vara av stor betydelse för att på ett effektivt och enkelt sätt skaffa sig information om ämnen som är viktiga för kommunens framtid.

Rent praktiskt har omvärldsbevakningen genomförts av bibliotekschefen, ytterligare en bibliotekarie samt projektledaren på Länsbiblioteket. Ungefär 5 timmar/person och vecka har lagts på bevakning av de olika ämnesområdena. Bevakningen sker genom två abonnemang av en nyhetsbevakningstjänst, Agent 25, som kommunledningen betalar. I övrigt bevakar man vissa Internet-sidor, abonnerar på nyhetsbrev, bevakar nytkommen litteratur och bevakar vissa tidskrifter.

Samarbetet mellan kommunledningen och Säffle bibliotek har nu pågått i drygt 2 år och kommer att fortsätta även sedan projektet på Länsbiblioteket är avslutat. Verksamheten ser alltså i dagsläget ut att ha permanentats. Intresset för verksamheten i Säffle kommun har varit stort, och bibliotekschefen Eva Björk och jag har deltagit vid bl a konferensen Mötesplats inför framtiden i Borås och presenterat projektet för bibliotekschefer i Dalarna och Gästrikland.

Omvärldsanalys för biblioteken i Värmland

På Länsbiblioteket i Värmland pågår sedan 2003 ett samarbetsprojekt för biblioteken i Värmland, *Bibliotek Värmland*. Styrgruppen

för det projektet efterfrågade 2004 en omvärldsanalys för biblioteken i Värmland. En arbetsgrupp tillsattes, med representanter från de olika typer av bibliotek som finns i Värmland, (sjukhus-, universitets-, kommun- och länsbibliotek) och där samtliga medlemmar deltagit i högskolekursen i omvärldsbevakning. Frågan som man jobbade med var: Vilka faktorer i samhället påverkar bibliotekens utveckling? Arbetet pågick under vintern och våren 2004 och resulterade i en rapport med namnet *Även det vi vill bevara måste vi förändra*.²

I rapporten diskuteras fyra områden som gruppen anser kommer att ha stor betydelse för bibliotekens framtida utveckling: demografiska förändringar, ekonomisk utveckling, teknisk utveckling och upplevelseindustrin.

Den demografiska och ekonomiska utvecklingen hänger samman. I Värmland tydliggörs detta i en minskande och åldrande befolkning, vilket ger lägre skatteintäkter. Utrymmet i kommunernas ekonomi för bl a biblioteksverksamhet kommer att krympa ytterligare, och biblioteken måste försöka finna nya vägar för en fortsatt positiv utveckling. Samverkan mellan kommuner och samverkan i kommunerna om resurser liksom möjlighet till tillfälliga finansierare ser gruppen som tydliga framgångsfaktorer. Utvecklingen av det digitala biblioteket kommer att fortsätta, närmast med digitala fråge- och chatttjänster. Genom en utveckling av de digitala tjänsterna kommer biblioteket att förbli en mötesplats för medborgarna, antingen om mötet sker digitalt eller på det fysiska biblioteket. Upplevelseindustrin har stor betydelse för Sveriges ekonomi och har många gånger sitt ursprung i kulturen. Biblioteket bör se till att bli en koordinator för den ökade satsningen på upplevelsekultur i kommunerna. Framtiden kräver att biblioteken är förändringsbenägna och söker lösningar på eventuella svårigheter i nya arbetsätt, utvidgat samarbete, nya samarbets-

partners och tilltro till nya utvecklingstendenser.

Omvärldsanalysen har presenterats i bibliotekssammanhang på bl.a. Bok & Biblioteksmässan i Göteborg och Bokmässan i Örebro. Jag har också getts möjlighet att presentera rapporten för politiker i Värmland, dels för styrelsen för Region Värmland och dels för kommunstyrelsernas ordföranden i Värmland. En av arbetsgruppens medlemmar presenterade rapporten för Kultur- och fritidsnämnden i Karlstad kommun. Det har varit väldigt intressant att lyfta biblioteksfrågan i sådana politiska sammanhang och på så sätt fått ta del av tankar och idéer hos politiker kring bibliotekens framtida utveckling.

Region Värmlands framtida omvärldsbevakning

Under hösten 2004 fick jag som projektledare en förfrågan om att arbeta med en förstudie för hur Region Värmlands framtida omvärldsbevakning bör se ut. Arbetet med förstudien startades i september 2004, och till min hjälp hade jag möjlighet att anlita Margareta Nelke, I.C. at Once, som konsultstöd. Samarbetet med Margareta Nelke fungerade oerhört väl. Margaretas stora erfarenhet av att arbeta med omvärldsbevakning var mycket värdefull och kompletterade min nya kunskap i ämnet och mina erfarenheter av att arbeta i offentlig förvaltning. Förstudien lades fram för Regionstyrelsen i Region Värmland i slutet av januari 2005.

Med hjälp av fokusgrupper och intervjuer med stab och strateger i Region Värmland och med kommunchefer gjordes en kartläggning av hur omvärldsbevakningen i Region Värmland ser ut idag liksom förväntningar av en framtida verksamhet. Kartläggningen ligger till grund för ett förslag med tre olika alternativ för en framgångsrik omvärldsbevakning. I två av förslagens alternativ anställs en person,

på hel- eller deltid, som ansvarar för samordning och effektivisering av en omvärldsbevakning som sköts av strategierna i Region Värmland. Det tredje alternativet lägger större vikt vid inköp av såväl informationssökningar som omvärldsanalyser utifrån andra intressenter. De olika alternativen ligger givetvis på olika kostnadsnivåer.

Förslaget togs väl emot och Region Värmland har under våren jobbat vidare med förstudiens olika alternativ på lösning av den framtida omvärldsbevakningen. Hittills har inte fattats något beslut i regionstyrelsen.

Fortsättning följer

Omvärldsbevakning har hittills inte haft någon framträdande roll på kommunala och regionala bibliotek i Sverige. Länsbiblioteket i Värmlands projekt Omvärldsbevakning har lyft ämnet och aktualiserat dess betydelse för verksamheten på det lokala biblioteket. Omvärldsbevakning är viktigt för den egna verksamhetens framtid och det kan också vara viktigt för att skapa en förståelse för den komplexitet som ett modernt bibliotek idag representerar. Genom att erbjuda sina tjänster till andra förvaltningar, tjänstemän och politiker i kommunen har biblioteket stor möjlighet att marknadsföra sin informationskompetens.

Efter projektets avslutning har jag återgått

till min ordinarie tjänst i Åmåls kommun. Just nu arbetar jag tillsammans med Säffle bibliotek på en projektidé att utveckla den befintliga omvärldsbevakningen i Säffle kommun att även omfatta Åmåls kommun och dessutom utöka verksamheten att omfatta de båda kommunernas näringslivsutveckling. Ett samarbete mellan de båda kommunerna föreligger i dagsläget, och det finns en gemensam vilja att utveckla detta samarbete på olika nivåer.

Regionbiblioteket Västra Götaland har också visat intresse för omvärldsbevakning och under hösten 2005 kommer ämnet att belysas på bl a ett chefsseminarium för regionens biblioteksledare.

Nätverket för omvärldsbibliotek, som i första hand vänder sig till kommunala och regionala bibliotek, hade sitt första möte i april 2005 i Göteborg. De som är intresserade av mer information kan ansluta sig till diskussionslistan Omvärldsbibliotek eller ta kontakt med mig katarina.kristoffersson@amal.se

Noter

- ¹ Diskussionslistan Omvärldsbibliotek, nås genom Kulturnät Sverige www.kultur.nu
- ² Omvärldsanalysen Även det vi vill bevara måste vi förändra kan läsas på Länsbibliotekets hemsida http://www.lansbiblioteket.se/projekt/omvarldsanalys_bibliotek_varmland.pdf